

2002 yılında % 50,5 artan cari harcamalar, 2003 yılında % 26,9'luk artışla 44.192 trilyon TL'ye yükselirken, toplam kamu harcamaları içindeki payı 2,1 puanlık artışla % 30,8'e yükselmiş, GSMH içindeki payı ise 0,3 puanlık düşüşle % 12,4'e gerilemiştir.

2002 yılında % 53,3 artan kamu kesimi sabit sermaye yatırımları, 2003 yılında % 3,2 düşmüş ve 16.774 trilyon TL'lik sabit sermaye yatırımı yapılmıştır. Kamu stoklarında 663 trilyon TL'lik düşüş olmuştur. Böylece 2002 yılında % 75,3 artan kamu kesimi yatırım harcamaları, 2003 yılında % 6,4 düşmüş ve kamunun yatırım harcamaları 16.111 trilyon TL olmuştur. Yatırım harcamalarının toplam kamu harcamaları içindeki payı 3 puanlık düşüşle % 11,2'ye, GSMH içindeki payı da 1,8 puanlık düşüşle % 4,5'e gerilemiştir.

2003 yılında kamu kesimi transfer harcamaları % 22,4'lük artışla 82.317 trilyon TL'ye, bunun içinde yer alan bütçe faiz ödemeleri de % 13'lük artışla 58.609 trilyon TL'ye yükselmiştir. Transfer harcamalarının toplam kamu harcamaları içindeki payı 1,8 puanlık artışla % 57,3'e yükselirken, GSMH içindeki payı da 1,3 puanlık düşüşle % 23,1'e, bütçe faiz ödemelerinin toplam kamu harcamaları içindeki payı 2 puanlık düşüşle % 40,8'e, GSMH içindeki payı da 2,5 puanlık düşüşle % 16,4'e gerilemiştir.

a. Konsolide Bütçe

3 Kasım 2002 tarihinde yapılan erken genel seçim nedeniyle 2003 yılı bütçesi zamanında yürürlüğe girememiştir. Bu nedenle 2003 yılının ilk üç ayında geçici bütçe uygulamasına gidilmiştir. Geçici bütçede harcamalar 31,8 katrilyon TL, gelirler 18,3 katrilyon TL, bütçe açığı da 13,5 katrilyon TL olarak programlanmıştır. 31 Mart 2003 tarihinde de mali disiplinin sağlanmasını ve kamu borç stokunun sürdürülebilmesini öngören kamu sektörü faiz dışı fazla hedefi ile uyumlu 2003 bütçesi yayınlanmıştır. Bazı harcama kalemlerinde ortaya çıkan ilave ödenek ihtiyacını karşılamak amacıyla Ek Bütçe Kanunu çıkarılarak 22 Kasım 2003 tarihinde yayınlanmıştır.

2003 yılında konsolide bütçe harcamalarının 145.949,1 trilyon TL, konsolide bütçe gelirlerinin 100.782 trilyon TL olması öngörülmüştür. Bunun sonucunda bütçe dengesinin 45.167,1 trilyon TL açık vermesi, faiz dışı dengenin ise

20.282,9 trilyon TL olması hedeflenmiştir. Ancak daha sonra yıl sonu için öngörülen konsolide bütçe harcamaları 142.300,4 trilyon TL, konsolide bütçe açığı 41.518,4 trilyon TL, faiz dışı denge de 17.680,1 trilyon TL olarak revize edilmiştir. Konsolide bütçe gelir hedeflerinde bir değişiklik yapılmayarak 100.782 trilyon TL'lik ilk hedef korunmuştur.

2003 yılı sonunda konsolide bütçe gelirleri % 32,6'lık artışla 100.238,1 trilyon TL, konsolide bütçe harcamaları % 21,1'lik artışla 140.054 trilyon TL olmuştur. Böylece revize hedeflerin, harcamalar 2.246,5 trilyon TL, gelirler ise 543,9 trilyon TL altında gerçekleşmiştir.

Faiz oranlarındaki düşüşe bağlı olarak faiz ödemelerinin hedefin altında kalması nedeniyle bütçe açığında beklentilerin üzerinde bir performans ortaya çıkmıştır. 2002 yılında 40.090 trilyon TL olan konsolide bütçe açığı, 2003 yılında % 0,7'lik düşüşle 39.815,9 trilyon TL'ye gerilerken, revize hedefin 1.702,6 trilyon TL altında gerçekleşmiştir. 2002 yılında 11.780,6 trilyon TL olan faiz dışı denge, 2003 yılında 18.793,3 trilyon TL düzeyinde gerçekleşmiştir (Tablo 71).

Tablo 71: Konsolide Bütçe Dengesi

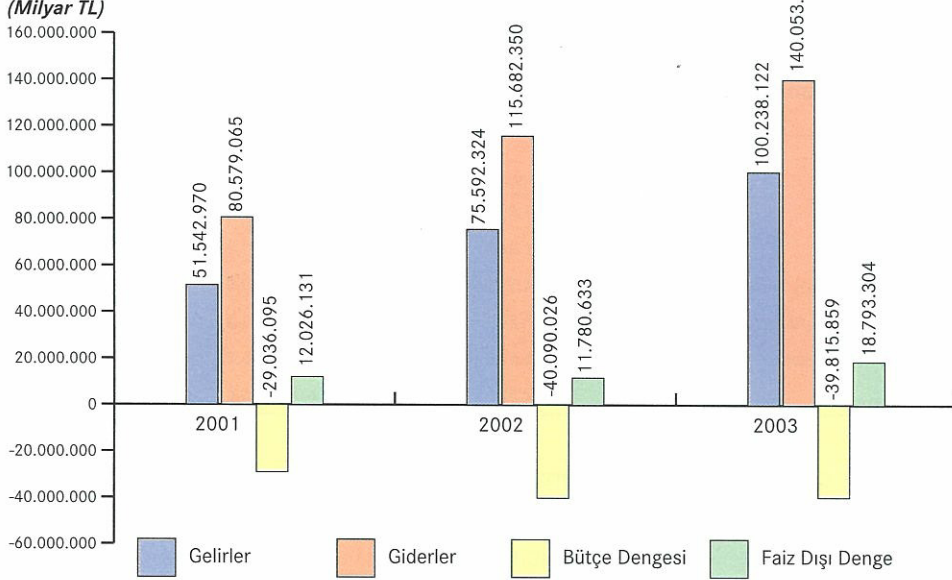
(Milyar TL)								
				Değişim (%)		GSMH'ya Oranlar (%)		
	2001	2002	2003	2002	2003	2001	2002	2003
Gelirler	51.542.970	75.592.324	100.238.122	46,7	32,6	29,2	27,5	28,1
Genel Bütçe	50.890.481	74.603.699	98.495.806	46,6	32,0	28,8	27,1	27,6
Katma Bütçe	6.678.109	10.305.745	12.808.184	54,3	24,3	3,8	3,7	3,6
Hazine Yardımı	-6.025.620	-9.317.120	-11.065.868	54,6	18,8	-3,4	-3,4	-3,1
Giderler	80.579.065	115.682.350	140.053.981	43,6	21,1	45,7	42,1	39,3
Genel Bütçe	80.186.248	114.963.019	139.102.081	43,4	21,0	45,4	41,8	39,0
Katma Bütçe	6.857.196	10.353.086	12.186.677	51,0	17,7	3,9	3,8	3,4
Hazine Yardımı	-6.464.379	-9.633.755	-11.234.777	49,0	16,6	-3,7	-3,5	-3,1
Bütçe Dengesi	-29.036.095	-40.090.026	-39.815.859	38,1	-0,7	-16,5	-14,6	-11,2
Faiz Dışı Denge	12.026.131	11.780.633	18.793.304	-2,0	59,5	6,8	4,3	5,3

Kaynak: MB, DİE

Bütçe gelirlerinin giderleri karşılama oranı 2002 yılında % 65,3 iken, 2003 yılında % 71,6'ya yükselmiştir. Konsolide bütçe gelirlerinin GSMH'ya oranı % 27,5'den % 28,1'e yükselirken, konsolide bütçe giderlerinin GSMH'ya oranı % 42,1'den % 39,3'e düşmüştür. Konsolide bütçe açığının GSMH'ya oranı %

14,6'dan % 11,2'ye gerilerken, faiz dışı konsolide bütçe fazlasının GSMH'ya oranı % 4,3'den % 5,3'e yükselmiştir.

Grafik 19: Konsolide Bütçe Dengesi

2003 yılı, IMF ile yapılan gözden geçirmelerin temel belirleyicisi olan bütçe performansı açısından, tavizsiz bir şekilde uygulanan mali disiplin anlayışı sayesinde başarılı bir yıl olmuştur. Bütçe hedeflerinde belirgin bir sapma olmamıştır.

Gelirler

Hedeflenen bütçe gelirlerine ulaşabilmek için gelir artırıcı bir takım tedbirler alınmıştır. Bu kapsamda, tütün mamulleri ve alkollü içkilerden alınan ÖTV artırılmış, özel işlem ve iletişim vergilerinin süresi 2003 yılı sonuna kadar uzatılmış, kurum geçici vergi oranları yükseltilmiş, ek motorlu taşıtlar ve ek emlak vergileri ihdas edilmiştir. Motorlu taşıtlar üzerinden alınan ÖTV oranları % 3 ile % 25 arasında değişen oranlarda artırılmış, tütün mamulleri ve alkollü içkiler üzerinden alınan ÖTV miktarları için asgari tutarlar tespit edilmiştir.

Alınan bu önlemler gelirler üzerinde olumlu etki yapmıştır. Yıl sonunda konsolide bütçe gelirleri % 32,6'lık artışa 100.238,1 trilyon TL'ye yükselirken, öngörülen 100.782 trilyon TL'lik hedeften belirgin bir sapma olmamıştır.

Vergi gelirleri % 41,4'lük artışla 84.334,2 trilyon TL'ye yükselirken, vergi dışı normal gelirler % 5,8'lik düşüşle 10.242,3 trilyon TL, özel gelir ve fonlar % 4,3'lük düşüşle 3.919,3 trilyon TL'ye gerilemiştir. Böylece genel bütçe gelirleri % 32'lik artışla 98.495,8 trilyon TL'ye yükselmiştir. Katma bütçe gelirleri de % 76,2'lik artışla 1.742,3 trilyon TL olmuştur (Tablo 72).

Tablo 72: Konsolide Bütçe Gelirleri

(Milyar TL)								
				Değişim (%)		Pay (%)		
	2001	2002	2003	2002	2003	2001	2002	2003
Genel Bütçe	50.890.481	74.603.699	98.495.806	46,6	32,0	98,7	98,7	98,3
Vergi Gelirleri	39.735.928	59.631.868	84.334.247	50,1	41,4	77,1	78,9	84,1
Vergi Dışı Normal Gelirler	7.418.386	10.874.532	10.242.301	46,6	-5,8	14,4	14,4	10,2
Özel Gelir ve Fonlar	3.736.167	4.097.299	3.919.258	9,7	-4,3	7,2	5,4	3,9
Katma Bütçe Gelirleri	652.489	988.625	1.742.316	51,5	76,2	1,3	1,3	1,7
Toplam	51.542.970	75.592.324	100.238.122	46,7	32,6	100,0	100,0	100,0

Kaynak: MB

2002 yılında tahakkuk ettirilen konsolide bütçe gelirlerinin % 89,1'i tahsil edilmiş iken, 2003 yılında % 88,3'ü tahsil edilmiştir. Genel bütçe gelirleri tahsilat oranı % 89'dan % 88,1'e gerilerken, bunun içinde yer alan vergi gelirlerinde % 91,4'den % 92,6'ya, özel gelir ve fonlarda % 80,2'den % 92,7'ye yükselmiş, vergi dışı normal gelirlerde ise % 80,5'den % 62'ye düşmüştür. Katma bütçe gelirlerinde 2002 yılında % 99,2 olan tahsilat oranı 2003 yılında değişmemiştir (Tablo 73).

Tablo 73: Gelirlerde Tahakkuk ve Tahsilat Durumu

	(Milyar TL)								
	2001			2002			2003		
	Tahakkuk	Tahsilat	Karşılama Oranı (%)	Tahakkuk	Tahsilat	Karşılama Oranı (%)	Tahakkuk	Tahsilat	Karşılama Oranı (%)
Genel Bütçe	57.602.891	50.890.481	88,3	83.868.540	74.603.699	89,0	111.776.685	98.495.806	88,1
Vergi Gelirleri	43.990.362	39.735.928	90,3	65.245.173	59.631.868	91,4	91.035.198	84.334.247	92,6
Vergi Dışı Normal Gel.	9.009.706	7.418.386	82,3	13.516.563	10.874.532	80,5	16.514.135	10.242.301	62,0
Özel Gelir ve Fonlar	4.602.823	3.736.167	81,2	5.106.804	4.097.299	80,2	4.227.352	3.919.258	92,7
Katma Bütçe Gelirleri	662.465	652.489	98,5	996.772	988.625	99,2	1.756.631	1.742.316	99,2
Toplam	58.265.356	51.542.970	88,5	84.865.312	75.592.324	89,1	113.533.316	100.238.122	88,3

Kaynak: MB

Gelirden alınan vergiler 2003 yılında % 32,9'luk artışla 25.709,7 trilyon TL'ye, servetten alınan vergiler % 184,8'lik artışla 2.091,6 trilyon TL'ye, mal ve hizmetlerden alınan vergiler % 46,2'lik artışla 43.951,8 trilyon TL'ye, dış ticaretten alınan vergiler % 32,6'lık artışla 12.578,7 trilyon TL'ye yükselmiştir (Tablo 74).

2002 yılında toplam vergi gelirleri içinde % 33,7 olan dolaysız vergilerin payı 2003 yılında % 33'e gerilerken, dolaylı vergilerin payı % 66,3'den % 67'ye yükselmiştir.

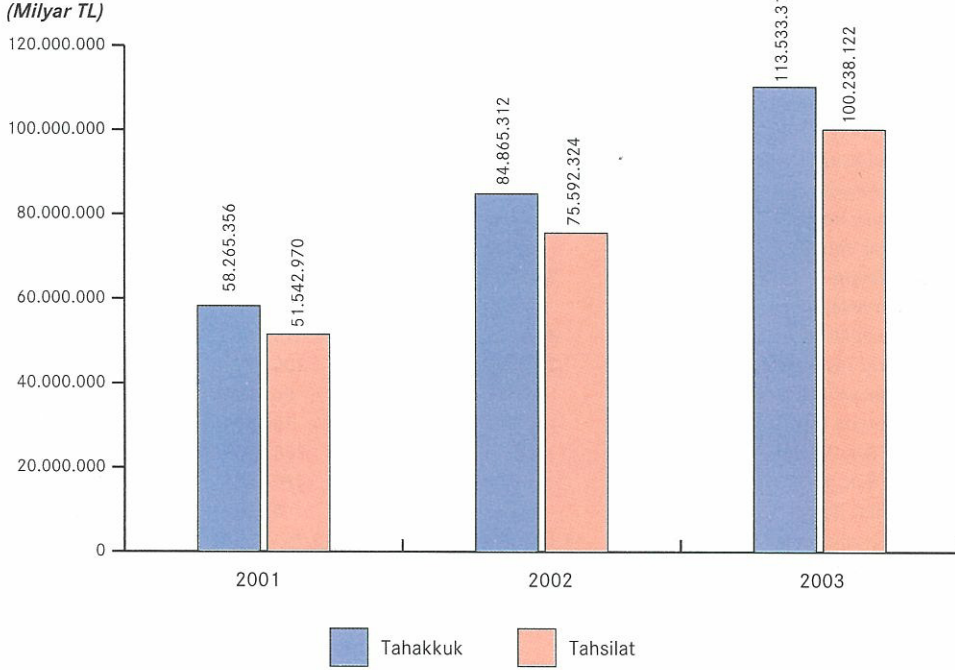
Tablo 74: Konsolide Bütçe Gelirleri

	(Milyar TL)				
			Değişim (%)		
	2001	2002	2003	2002	2003
1-Genel Bütçe Gelirleri	50.890.481	74.603.699	98.495.806	46,6	32,0
Vergi Gelirleri	39.735.928	59.631.868	84.334.247	50,1	41,4
Gelirden Alınan Vergiler	15.647.635	19.343.160	25.709.734	23,6	32,9
Gelir Vergisi	11.579.424	13.717.660	17.058.460	18,5	24,4
Kurumlar Vergisi	3.675.665	5.575.495	8.644.348	51,7	55,0
Ek Gelir Vergisi	6.429	6.188	4.439	-3,7	-28,3
Faiz Vergisi	382.209	41.372	399	-89,2	-99,0
Ek Kurumlar Vergisi	3.908	2.445	2.088	-37,4	-14,6
Servetten Alınan Vergiler	433.284	734.338	2.091.584	69,5	184,8
Motorlu Taşıtlar Vergisi	398.868	695.937	1.205.731	74,5	73,3
Veraset ve İntikal Vergisi	21.882	30.061	56.401	37,4	87,6
Ek Motorlu Taşıtlar Vergisi	5.801	3.263	16.143	-43,8	394,7
4837 S. K. Motorlu Taşıtlar Vergisi	-	-	388.293	-	-
4962 S. K. Taşıtlar Vergisi	-	-	420.128	-	-
Ek Emlak Vergisi	6.733	5.077	4.888	-24,6	-3,7
Mal ve Hizmetlerden Alınan Vergiler	18.103.195	30.063.990	43.951.835	66,1	46,2
Dahilde Alınan KDV	7.289.543	11.542.749	15.387.602	58,3	33,3
Ek Vergi	820.346	1.144.333	3.284	39,5	-99,7
Taşıtlar Alım Vergisi	302.900	142.273	229	-53,0	-99,8
Özel Tüketim Vergisi	-	6.008.635	22.299.244	-	271,1
Akaryakıt Tüketim Vergisi	5.658.541	6.353.549	6.484	12,3	-99,9
Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi	1.511.207	984.568	1.159.741	-34,8	17,8
Damga Vergisi	833.885	1.313.556	1.707.078	57,5	30,0
Harçlar	750.670	1.142.279	1.617.256	52,2	41,6
Özel İletişim Vergisi	592.072	852.250	1.048.050	43,9	23,0
Özel İşlem Vergisi	320.280	512.674	663.510	60,1	29,4
4705 S.K.G. Tah. Ed. Özel İşlem Vergisi	23.751	67.124	59.357	182,6	-11,6
Dış Ticaretten Alınan Vergiler	5.551.053	9.487.175	12.578.666	70,9	32,6
Gümrük Vergileri	382.240	594.697	889.356	55,6	49,5
İthalde Alınan KDV	5.149.317	8.857.452	11.641.552	72,0	31,4
Diğer Dış Ticaret Gelirleri	19.496	35.026	47.758	79,7	36,4
Kaldırılan Vergi Artıkları	761	3.205	2.428	321,2	-24,2
Vergi Dışı Normal Gelirler	7.418.386	10.874.532	10.242.301	46,6	-5,8
Özel Gelirler ve Fonlar	3.736.167	4.097.299	3.919.258	9,7	-4,3
Hibe ve Yardımlar	21	405.391	130.597	-	-67,8
Fonlar	2.933.055	1.961.079	2.463.272	-33,1	25,6
Eğitim Özel Gelirleri (4306 S.K.)	465.599	274.146	327.099	-41,1	19,3
Bedelli Askerlik Özel Geliri	-	10.000	-	-	-
Diğer Özel Gelirler	337.492	1.446.683	998.290	328,7	-31,0
2-Katma Bütçe Öz Gelirleri	652.489	988.625	1.742.316	51,5	76,2
Vergi Gelirleri	8.041	18.064	56.527	124,6	212,9
Vergi Dışı Normal Gelirler	349.757	260.002	629.462	-25,7	142,1
Özel Gelirler ve Fonlar	294.691	710.559	1.056.327	141,1	48,7
3-Konsolide Bütçe Gelirleri	51.542.970	75.592.324	100.238.122	46,7	32,6

Kaynak: MB

Not: Gelir Vergisi Dahili Tevkifatı, Kurumlar Vergisi Dahili Tevkifatı, Talih Oy. Al. Gel. ve Kur. V., Kıymetli Maden ve Ziyet Eşyalarından Alınan Vergiler, Ekonomik Denge Vergisi, Net Aktif Vergisi ve Ek Motorlu Taşıtlar Vergisi Kaldırılan Vergi artıklarına dahil edilmiştir.

Grafik 20: Konsolide Bütçe Gelirlerinin Tahakkuk ve Tahsilatı

Toplam vergi gelirlerinin Gayri Safi Yurtiçi Hasılaya oranı olarak tanımlanan toplam vergi yükü 2003 yılında % 23,4 olmuştur (Tablo 75).

Tablo 75: Vergi Yükü

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Toplam Vergi Yükü (1)	16,5	17,7	19,1	21,3	22,3	21,5	23,4

Kaynak: MB

(1): Toplam vergi yükü hesaplanırken vergi gelirleri toplamına mahalli idare vergi payları ile fonların vergi nitelikli gelirleri dahil edilmemiştir.

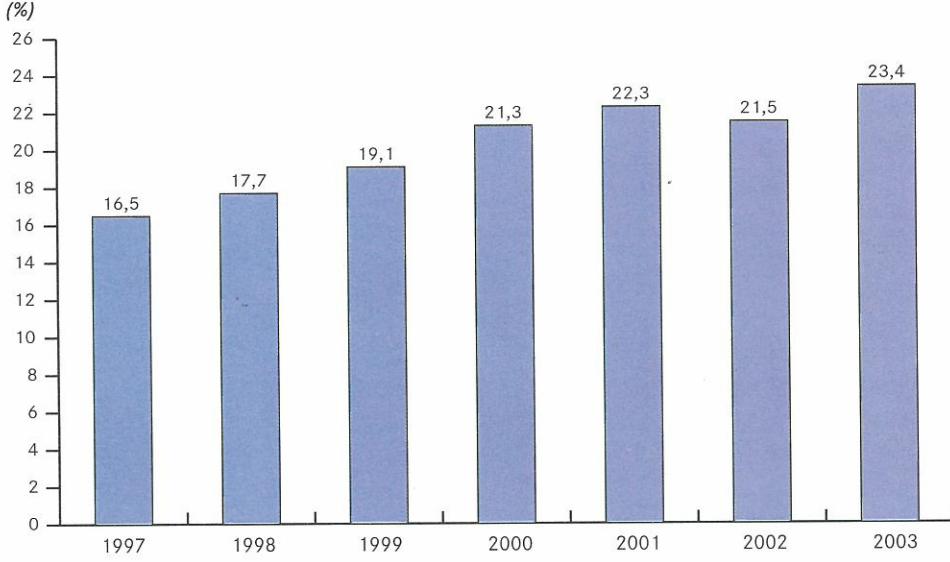
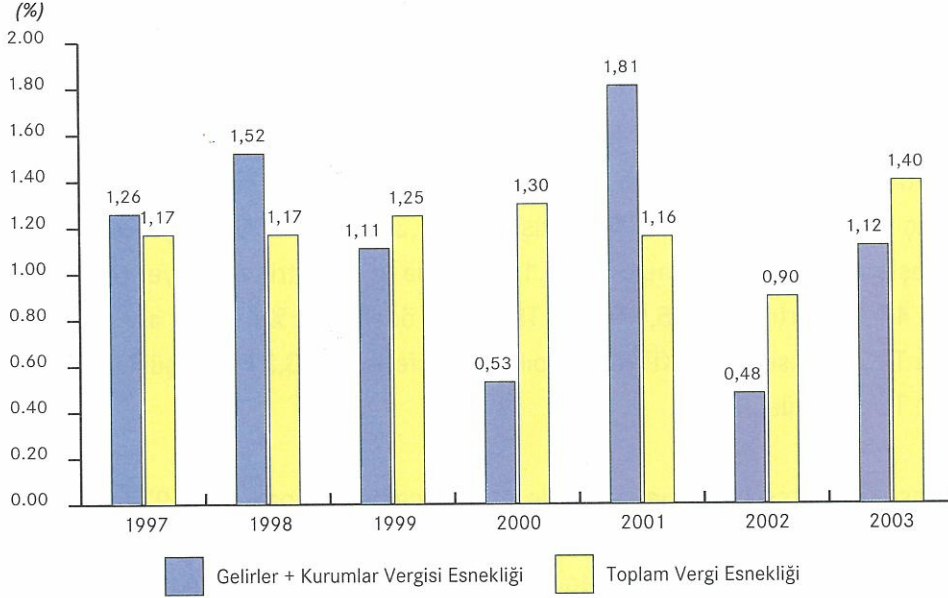
Vergi gelirlerinin Gayri Safi Yurtiçi Hasıladaki değişmelere karşı duyarlılığını gösteren vergi esnekliği katsayısı % 1,40 olmuştur (Tablo 76).

Tablo 76: Vergi Esnekliği Katsayıları

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Toplu Vergi Esnekliği	1,17	1,17	1,25	1,30	1,16	0,90	1,40
Gelir+Kurumlar Vergisi Esnekliği (1)	1,26	1,52	1,11	0,53	1,81	0,48	1,12

Kaynak: MB

(1): 4481 sayılı Kanun ile getirilen ek gelir ve kurumlar vergisi dahil değildir.

Grafik 21: Vergi Yüğü**Grafik 22: Vergi Esnekliğı**

Harcamalar

2003 yılında uygulamaya devam edilen tasarruf sağlamaya yönelik tedbirlere rağmen, memur ve işçilere öngörülenin üzerinde maaş ve ücret artışı sağlanması, sosyal güvenlik kuruluşlarının açıklarındaki artış, yüksek ihracat performansı ve vergi barışı projesine bağlı olarak vergi iadelerinde meydana gelen artış ve tarımsal destekleme çerçevesinde yapılan sübvansiyonlar konsolide bütçe performansını olumsuz yönde etkilemiştir.

Konsolide bütçe harcamaları % 21,1'lik artışla 140.054 trilyon TL'ye yükselmiştir. Cari harcamalar % 23,5'lik artışla 38.418,7 trilyon TL'ye, bunun içinde yer alan personel harcamaları % 30,8'lik artışla 30.200,8 trilyon TL'ye, diğer cari harcamalar % 2,5'lik artışla 8.217,9 trilyon TL'ye yükselmiştir (Tablo 77).

Tablo 77: Konsolide Bütçe Harcamaları

				(Milyar TL)				
				Değişim (%)		Pay (%)		
	2001	2002	2003	2002	2003	2001	2002	2003
Cari Harcamalar	20.448.022	31.107.959	38.418.666	52,1	23,5	25,4	26,9	27,4
Personel Harcamaları	15.211.894	23.089.184	30.200.762	51,8	30,8	18,9	20,0	21,6
Diğer Cari Harcamalar	5.236.128	8.018.775	8.217.904	53,1	2,5	6,5	6,9	5,9
Yatırım Harcamaları	4.149.580	6.891.836	7.165.121	66,1	4,0	5,1	6,0	5,1
Transfer Harcamaları	55.981.463	77.682.555	94.470.194	38,8	21,6	69,5	67,2	67,5
Faiz Harcamaları	41.062.226	51.870.659	58.609.163	26,3	13,0	51,0	44,8	41,8
Sosyal Güvenlik Kur. Öd.	5.112.000	11.205.000	15.922.000	119,2	42,1	6,3	9,7	11,4
Diğerleri	9.807.237	14.606.896	19.939.031	48,9	36,5	12,2	12,6	14,2
Toplam	80.579.065	115.682.350	140.053.981	43,6	21,1	100,0	100,0	100,0

Kaynak: MB

Yatırım harcamaları % 4'lük artışla 7.165,1 trilyon TL, transfer harcamaları % 21,6'lık artışla 94.470,2 trilyon TL olarak gerçekleşmiştir. Transfer harcamaları içinde yer alan iç borç faiz ödemeleri % 12,6'lık artışla 52.718,9 trilyon TL'ye, dış borç faiz ödemeleri % 16,3'lük artışla 5.890,3 trilyon TL'ye, sosyal güvenlik kuruluşlarına yapılan ödemeler % 42,1'lik artışla 15.922 trilyon TL'ye, vergi iadeleleri % 47,1'lik artışla 8.335,9 trilyon TL'ye, fon ödemeleri % 19,7'lik artışla 280 trilyon TL'ye yükselirken, KİT'lere yapılan transferler % 13,3'lük düşüşle 1.881 trilyon TL'ye gerilemiştir.

Konsolide bütçe harcamaları içinde cari harcamaların payı % 26,9'dan % 27,4'e, transfer harcamalarının payı % 67,2'den % 67,5'e yükselmiş, yatırım harcamalarının payı ise % 6'dan % 5,1'e düşmüştür.

b. Kamu İktisadi Teşebbüsleri

İşletmeci kamu iktisadi teşebbüslerinin toplam gelirleri 2003 yılında % 8,8'lik artışla 43.079 trilyon TL'ye, toplam giderleri de % 12,9'luk artışla 41.285 trilyon TL'ye yükselmiştir. 2002 yılında 1.836 trilyon TL olan işletmeci KİT'lerin kârı, 2003 yılında % 4,7 azalarak 1.749 trilyon TL'ye gerilemiştir (Tablo 78).